

CĂUTAREA PÂRĂTULUI ÎN CADRUL PROCESULUI CIVIL

Vitalie MOSCALCIUC,
magistru în drept,
lector universitar

SUMAR

„Căutarea pârâtului” este o modalitate extraordinară de citare a pârâtului al cărui domiciliu nu este cunoscut, pusă la dispoziția instanței, dar în același timp o garanție instituită de legiuitor în favoare pârâtului. Desconsiderarea acestei garanții, aparent declarative și formale, poate avea importante repercusiuni procesuale, chiar și sub formă de casare a hotărârii pronunțate, motiv pentru care înțelegerea acestui mecanism prezintă o deosebită importanță, în primul rând pentru practicieni.

Prezenta lucrare urmărește ca scop examinarea aprofundată a „Căutării pârâtului” pentru a evidenția cazurile, procedura și mecanismul realizării, dar cel mai important – consecințele nerespectării acestei garanții procesuale, precum și posibilitățile de îmbunătățire legislativă a acestui mecanism.

Cuvinte-cheie: căutarea pârâtului, proces civil, legislația procesuală, examinarea cauzei, organele de poliție.

Prezența pârâtului la examinarea cauzei este una dintre condițiile pentru o bună desfășurare a procesului și o importantă garanție a realizării principiilor contradictorialității și egalității procesuale.

După cum just afirmă S. Ionescu: „Numai în măsura în care părțile cunosc data și locul judecății, ele sunt puse într-o situație de egalitate, astfel că soluționarea cauzei cu nerespectarea acestor norme imperative reprezintă o încălcare a principiului contradictorialității”.¹

Pe de altă parte însă, nu în toate cazurile prezența pârâtului poate fi asigurată, lucrul acesta fiind condiționat fie de nedorința pârâtului de a se prezenta în instanță, fie de imposibilitatea instanței de a determina locul de aflare a pârâtului pentru a-i fi comunicat faptul examinării cauzei cu participarea sa în calitatea procesuală de pârât.

Astfel, în cazul în care mijloacele ordinare de citare a pârâtului se dovedesc a fi ineficiente, instanța poate recurge la mijloace extraordinare de citare, puse de legiuitor la dispoziția acesteia, precum: citarea publică (art.108 CPC) sau căutarea pârâtului (art.109 CPC).²

¹ S. Ionescu, *Principiile procedurii judiciare în reglementarea actuală și în noile coduri de procedură*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 144.

² Recomandarea Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 54 din 12.07.2013 „Cu privire la aplicarea corectă a normelor procedurale despre citarea participanților la proces”.

DEFENDANT'S SEARCHING WITHIN THE CIVIL PROCESS

SUMMARY

„Search of a defendant” is an extraordinary way of summoning a defendant whose abode is unknown, offered to Court, but at the same time, it is an important guarantee established by the legislator in favor of a defendant. Inconsideration of such a guarantee, apparently declarative and formal, can have important procedural repercussions, even as a ground for quashing a judgment, being the reason why understanding this mechanism is important, first of all for practitioners.

The present study follows a goal of a throughout examination of the „Search of a defendant” in order to bring out grounds, procedure and mechanism of its realization, but most importantly to highlight the consequences of infringement of such a procedural guarantee and the possibility to improve this legal mechanism.

Key-words: defendant's searching, civil process, procedural law, case examination, police

Dacă citarea publică, ca mijloc de înștiințare a pârâtului despre examinarea cauzei cu participarea sa este o procedură destul de răspândită și des aplicabilă în practica judiciară, atunci mecanismul căutării pârâtului rămâne o enigmă în continuare. Astfel, conform informației prezentate de Inspectoratul General al Poliției, în decursul anului 2013 instanțele au dispus căutarea pârâtului doar în trei cazuri și toate în cadrul cauzelor privind plata pensiei de întreținere.

În prezenta lucrare vom încerca să clarificăm cazurile de aplicare, procedura și condițiile de dispunere a căutării pârâtului, dar cel mai important e că vom încerca să stabilim pe cât de necesar, eficient și funcțional este mecanismul căutării pârâtului.

Când se dispune căutarea pârâtului?

Căutarea pârâtului urmează a fi dispusă ori de câte ori instanța constată imposibilitatea citării pârâtului pe căi ordinare, în pricinile privind:

- interesele statului;
- plata pensiilor de întreținere;
- reparație a prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale, prin altă vătămare a sănătății ori prin deces;
- la judecarea altor categorii de pricini, la cererea persoanei interesate, în cazul în care locul de aflare a pârâtului nu este cunoscut.

Atragem atenția asupra faptului că, în conformitate cu prevederile art.109 alin.(1) CPC, în primele 3 cazuri enumerate mai sus, instanța este obligată să dispună căutarea pârâtului al cărui loc de aflare nu este cunoscut, pe

când în cel de-al 4-lea caz (în orice alte categorii de pricini) instanța este în drept să dispună căutarea pârâtului, al cărui loc de aflare nu este cunoscut, la cererea persoanei interesate.

Luând în considerație Recomandarea CSJ Nr. 54, conform căreia „sediul unei persoane juridice nu poate fi considerat necunoscut, deoarece datele registrului de stat sunt accesibile oricărei persoane”, constatăm că poate fi căutat doar pârâtul ca persoană fizică și nicidecum persoană juridică.

Cum se dispune căutarea pârâtului?

În cazul în care instanța, conform art.109 alin.(1) CPC, are obligația de a dispune căutarea pârâtului – instanța din oficiu sau în cazul prevăzut de art.109 alin. (2) CPC – la cererea persoanei interesate, dispune căutarea pârâtului prin emiterea unei încheieri ce se transmite către organele de poliție/fiscale care întreprind acțiunile necesare în scopul determinării locului de aflare a pârâtului.

Încheierea instanței se expediază către organele de poliție/fiscale conform ultimului domiciliu cunoscut al pârâtului sau conform locului de aflare a bunurilor pârâtului.³ În baza încheierii instanței, organele de poliție/fiscale inițiază dosarul de căutare și întreprind măsuri de stabilire a locului de aflare a pârâtului.

Când procedura de căutare a pârâtului poate fi considerată finalizată? Ce se întâmplă, dacă pârâtul nu poate fi găsit?

Organele de poliție/fiscale însărcinate cu identificarea locului de aflare a pârâtului desfășoară acțiuni de căutare a acestuia, prezentând instanței un raport în care indică locul de aflare a pârâtului, în caz de identificare a acestuia. În cazul în care la expirarea termenului stabilit de instanță (dacă instanța a stabilit un termen) sau la expirarea unui termen rezonabil, locul de aflare a pârâtului nu a putut fi identificat, organele de poliție/fiscale prezintă instanței un raport în care indică acțiunile de căutare realizate și constată imposibilitatea identificării locului de aflare a pârâtului.

Raportul prezentat de organele de poliție/fiscale constituie un temei suficient pentru a expedia citația în adresa pârâtului, al cărui loc de aflare a fost stabilit sau pentru a constata imposibilitatea determinării locului de aflare a pârâtului.

În cazul în care căutarea pârâtului nu a dat nici un rezultat, instanța urmează să recurgă la citarea publică a pârâtului, înainte să treacă la examinarea cauzei în absența acestuia. Obligația citării publice a pârâtului rezultă din cuprinsul art.108 alin.(1) CPC, căci viciul citării necorespunzătoare persistă în continuare și va putea fi înlăturat în conformitate cu legislația procesuală existentă, doar în urma publicării citației în presă.

³ Абушенко Д.Б., Гребенцов А.М., Дегтярев С.Л. и др. Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный) / Под общ. ред. В.И. Нечаева. 3-е изд., перераб. и доп. М.: НОРМА, 2008; Борисова Е.А., Жуйков В.М., Иванова С.А. и др. Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный) / Под ред. В.М.Жуйкова, М.К. Треушников. М.: Городец, 2007.

Deficiențe de aplicare

Căutarea pârâtului – ca proces – pare, la prima vedere, a fi destul de clară, dar la o examinare aprofundată mecanismul procesual în cauză scoate mai multe întrebări ce țin de modul de aplicare.

În primul rând, constatăm că legiuitorul impune instanței obligația de a ordona căutarea pârâtului al cărui loc de aflare nu este cunoscut, în pricinile enumerate în art. 109 alin. (1) CPC⁴. În cazul în care instanța omite îndeplinirea acestei obligații, fie chiar și recurgând direct la citarea publică a pârâtului, hotărârea pronunțată în cauza dată va putea fi (și trebuie să fie!) casată, pe motiv că pârâtului i-a fost îngrădit dreptul la apărare prin încălcarea procedurii de citare a acestuia, respectiv – nu i-a fost garantat dreptul la un proces echitabil.

Căutarea pârâtului și înștiințarea ulterioară a acestuia despre examinarea cauzei cu participarea sa constituie o garanție specială stabilită în favoarea pârâtului, garanție care nu poate fi suprimată sau compensată prin mijloace alternative de înștiințare a pârâtului, precum citarea publică, sau prin asigurarea dreptului la apărare prin desemnarea unui avocat din oficiu pentru reprezentarea pârâtului al cărui loc de aflare nu este cunoscut – art.77 lit.a) CPC.

O practică națională relevantă în acest sens nu există, motiv pentru care facem trimitere la o decizie pronunțată de instanțele judecătorești ale Federației Ruse. Astfel, la examinarea contestației împotriva hotărârii pronunțate într-o cauză privind stabilirea paternității și a pensiei de întreținere, instanța ierarhică de control a Federației Ruse a dispus⁵: „суд вправе приступить к рассмотрению по существу дела в отсутствие ответчика при наличии данных о том, что его место пребывания неизвестно, в том случае если оно не относится к категориям дел, перечисленным в ст. 120 ГПК РФ. В соответствии со ст. 120 ГПК РФ при неизвестности места пребывания ответчика по требованиям, предъявляемым в защиту интересов Российской Федерации, субъектов Российской Федерации, муниципальных образований, а также по требованиям о взыскании алиментов, возмещении вреда, причиненного увечьем, иным повреждением здоровья или в результате смерти кормильца, судья обязан вынести определение об объявлении розыска ответчика.

Ф. были заявлены требования об установлении отцовства, а также о взыскании алиментов. Данная категория дел входит в перечень, указанный в ст. 120

⁴ „Разрешение такого важного (например, в части сроков) вопроса принимается исключительно по воле судьи, отправляющего правосудие, вне зависимости от ходатайства истца.” Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный) / Под ред. В.М. Жуйкова, М.К. Треушников. М.: Городец, 2007. С. 128; Особенности рассмотрения и разрешения отдельных категорий гражданских дел (исковое производство) / Под ред. И.К. Пискарева. М.: Городец, 2005. С. 175.

⁵ Постановление президиума Московского областного суда от 20.04.2005 N 235 „Дело по иску об установлении отцовства, взыскании алиментов направлено на новое рассмотрение, поскольку суд не вправе рассматривать данный спор в отсутствие ответчика, не имея сведений о его надлежащем извещении о времени и месте судебного заседания и при наличии данных о том, что его место пребывания неизвестно”.

ГПК РФ. Поэтому суд не вправе рассматривать данный спор в отсутствие ответчика, не имея сведений о его надлежащем извещении о времени и месте судебного заседания и при наличии данных о том, что его место пребывания неизвестно.

Поскольку при рассмотрении дела судом были допущены существенные нарушения норм процессуального права, принятые судебные постановления подлежат отмене”.

Alt aspect discutabil ține de sarcina stabilită pentru organele de poliție/fiscale. Astfel, art.109 CPC menționează doar sarcina de căutare a pârâtului, fără să precizeze scopul, acțiunile de mai departe ale organelor de căutare și, cel mai important, consecința identificării locului de aflare a pârâtului. Ca urmare, apare întrebarea privind acțiunile pe care urmează să le întreprindă organele de poliție/fiscale atunci când stabilesc locul de aflare a pârâtului:

1. Urmează ca pârâtul să fie reținut și adus forțat în fața instanței de către organele de poliție/fiscale?
2. Urmează să-i fie transmisă pârâtului citația sau comunicate date despre examinarea cauzei de către organele de poliție/fiscale?
3. Organele de poliție/fiscale au doar sarcina de a identifica locul de aflare a pârâtului și, ulterior, să comunice aceste informații instanței de judecată, ca ulterior instanța să întreprindă acțiunile necesare de citare a pârâtului la adresa indicată?

În primul caz, constatăm că organele de poliție, cu atât mai mult cele fiscale, nu au nici sarcina și nici autorizația necesară pentru a reține pârâtul și pentru a-l aduce forțat în fața instanței, luând în considerație că pârâtul nu se eschivează de la prezentarea în fața instanței, nefiind în general la curent cu examinarea unei astfel de cauze, ceea ce face ca prima opțiune să decadă din start.

În cel de-al doilea caz, pornind de la faptul că organele de poliție/fiscale, stabilind locul de aflare a pârâtului, au posibilitatea de a interacționa în mod direct cu pârâtul căutat, aceste organe ar avea posibilitatea de a transmite către pârât citația și ulterior să înștiințeze instanța despre recepționarea de către pârât a acesteia, însă organele de poliție/fiscale nu pot avea o astfel de competență pe motiv că art.109 CPC indică în mod expres doar sarcina de a căuta pârâtul, fără a specifica acțiunile de mai departe ale organelor de poliție/fiscale. În același timp, urmează a fi luat în considerație și faptul că activitatea de căutare a pârâtului se poate întinde în timp, iar durata acesteia nu poate fi prevăzută, motiv pentru care legiuitorul a indicat în art.261 lit.c) CPC dreptul instanței de a suspenda examinarea cauzei pe durata de căutare a pârâtului, ceea ce face ca data și ora ședinței la care va trebui să fie citat pârâtul să nu poată fi indicată în citație până la reluarea procesului, ceea ce face ca citația înmănată în aceste condiții să nu fie valabilă.

În final, ajungem la concluzia că acțiunile de căutare a pârâtului sunt realizate doar cu scopul de a identifica locul de aflare a pârâtului, ca ulterior informația dată să fie comunicată instanței care va avea sarcina de a cita pârâtul la adresa stabilită. Trebuie de luat în calcul, însă, riscul ca, de la recepționarea de către instanță a informației privind locul de aflare a pârâtului și până la expedierea citației la adresa dată, pârâtul să-și schimbe locul curent de aflare, neavând careva obligații de menținere a acestuia și nici

sarcina de a comunica instanței sau organelor de poliție/fiscale a modificărilor intervenite, ceea ce readuce instanța la situația inițială, când locul de aflare a pârâtului nu este cunoscut, iar toate acțiunile dispuse, precum și timpul rezervat pentru aceste acțiuni fiind irosite în zadar.

Dacă ne uităm la categoriile de pricini pentru care dispunerea căutării pârâtului este o obligație, constatăm că inițial mecanismul dat a fost gândit ca un mijloc de apărare a intereselor statului și a unor categorii de reclamantși vulnerabili, însă forma în care a fost reglementată a transformat-o într-o povară suplimentară pentru reclamant și un mijloc de eschivare pentru pârât.

Forma curentă de reglementare a căutării pârâtului prezintă un șir de neajunsuri, care se manifestă sub următoarele aspecte:

- *Cheltuieli adiționale.* Cheltuielile de căutare a pârâtului se încasează de la pârât în beneficiul statului, la cererea organelor poliției sau a organelor fiscale, prin ordonanță judecătorească, desigur cu condiția identificării locului de aflare a pârâtului. În cazul în care pârâtul nu va putea fi găsit, cheltuielile pentru căutarea acestuia vor fi suportate de la bugetul de stat.
- *Tergiversarea procesului.* Inevitabil, dispunerea căutării pârâtului va duce la tergiversarea examinării cauzei, instanța fiind în drept, în conformitate cu prevederile art.261 lit.c) CPC, să suspende examinarea cauzei pe durata căutării pârâtului.
- *O garanție discutabilă.* Care este necesitatea căutării și prezenței inevitabile a pârâtului la examinarea cauzei? Nu poate această garanție să fie compensată prin simpla citare publică a pârâtului, precum se face în toate celelalte cazuri?
- *Temei adițional de casare a hotărârii.* Numărul mare de cazuri în care dispunerea căutării pârâtului este o obligație, precum și raritatea aplicării acestui mecanism, fac ca obligația de a dispune căutarea pârâtului, impusă instanței, să fie un temei în plus pentru casarea hotărârii pronunțate.

Incontestabil este faptul că instituirea obligativității căutării pârâtului în anumite categorii de pricini constituie o importantă garanție în apărarea drepturilor și intereselor pârâtului al cărui domiciliu nu este cunoscut, însă, luând în considerație durata de timp care se solicită pentru realizarea acestei proceduri, implicarea organelor de poliție/fiscale pentru realizarea sarcinilor date, precum și necesitatea suportării anumitor cheltuieli, constatăm că utilitatea reală a acestei instituții este una îndoielnică, constituind mai degrabă un impediment în examinarea promptă a categoriilor specificate de cauze, fiind posibilă compensarea neajunsului de necunoaștere a domiciliului pârâtului și necesitatea căutării acestuia prin aplicarea procedurii de citare publică și prin desemnarea unui avocat din oficiu, care ar reprezenta interesele pârâtului al cărui domiciliu nu este cunoscut.

Astfel, cu titlu de *lege ferenda*, considerăm că ar fi rezonabilă abrogarea alin.1 din art.109 CPC, excluzând astfel obligația instanței de a dispune căutarea pârâtului în anumite categorii de pricini; și ar fi utilă modificarea alin. (2) din art.109 CPC, după cum urmează: „În cazul în care locul de aflare a pârâtului nu este cunoscut, la cererea persoanei interesate, judecătorul poate ordona căutarea pârâtului prin intermediul organelor abilitate numai după ce persoana interesată depune suma cheltuielilor de căutare”.